

जाहिरातींचे दर.

सालील पत्त्यावर चौकशी
करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,

'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४.

(दुर्गाळ हंशिल माफ)

किरकोळ अंकास

एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख १३ मे, १९३६.

अंक २०

MARATHE & Co.

ENGINEERS & IRON FOUNDERS

WORKS :

Can undertake to do any
sort of casting.

Natu Bag,

We also manufacture
WEIGHTS

Bhikardas

according to the Bombay
Weights & Measures Act.

Road,

Our prices are very
competitive.

POONA 2

OFFICE :

978-79,

Sadashiv,

Laxmi Rd.,

POONA 2

K. K. & Co.

Photographic Dealers

POONA.

माधव सोमण ब्रदर्स

आम्ही स्वतः तयार केलेली लुगडी व इतर पठांचा
माल खात्रीलायक मि-हाइकांस विकतो.

हुजूरपागेसमोर, पुणे, २.

For All Medicinal Requisites

— TRY —

N. MAHADEV & Co.

DISPENSING CHEMISTS

AND
DRUGGISTS

City Post Office Corner, POONA 2.

पुणे येथील सर्वात जुनी व वेळेवर कामं करणारी

टेलरिंग फर्म

पाटसकर आणि कंपनी

४८ निहाल पेठ, पुणे शहर.

सर्व प्रकारचे देशी व विलायती कापडाचे व
तयार कापड्यांचे व्यापारी
आमचेकडे—शिया, पुरुष व मुलें यांचे सर्व प्रकारचे फॅशनेबल
कापडे ऑर्डरप्रमाणे नेमिलेल्या वेळी तयार करून मिळतील. घरी
येऊन मेझमेंट घेतले जाईल व कापडे घरणेच मिळतील.

न. वि. वडनेरकर

जव्हेरी आणि सराफ,

रविचार पेठ, सराफ

बझार, पुणे २.

आमच्याकडे सोने, चांदी व
मोत्यांचा माल सात्रांचा मिळेल.
तसेच जुन्या जिनसा योग्य भावाने
सरेदी केल्या जातील.शुभकार्याल भेट देण्याकरिता
सोन्याचांदीच्या नमुनेदार व शुचक
वस्तु मिळतील.

कोल सप्लाइंग फर्म

उत्तम दगडी कोळसा(बंगाल, सी.पी.)

आणि

कोक ह्यांचे व्यापारी

व

म्युनिसिपल, लोकलबोर्ड,

पी. डब्ल्यु. डी. (सरकारी) कॉन्व्हेंट्स

५११ बुधवार पेठ, पुणे शहर २.

तारेचा पत्ता:—ब्यंकटेश.

फोन नं. २७१

स्वदेशी

कापड म्हणजे काय !

(१) स्वदेशी व्यवस्था (२) स्वदेशी
सूत (३) स्वदेशी मजुरी.या तीन गोष्टी लक्षात ठेवल्याने
स्वदेशीबद्दल तुमची फसवणूक होणार
नाही.हातरुमालापासून सर्व प्रकारचे
शेमी, सुती व गरम कापड व टांचणी-
पासून सर्व प्रकारची स्टेशनरी वगैरे.स्वदेशी माल मिळण्याचे
खात्रीचा पुण्यातील एकच ठिकाण

स्वदेशी भांडार

लक्ष्मीरोड, पुणे २.

विविध माहिती

मोटारीच्या चांचणीत स्त्रिया ज्यास्त अयशस्वी ठरतात

मोटार चालविण्यास परवाना मागणाऱ्या प्रत्येक तीन स्त्रियां-पैकी त्यांच्या चांचणीत एक नापास होते, असा ग्रेट ब्रिटनमध्ये अनुभव आहे. पुरुषांचे बाबतीत हे प्रमाण पांचास एक असे पडते. सांगितलेल्या वेळी चांचणीस हजर न रहाणाऱ्यांची संख्या दर आठवड्यास ४५० इतकी भरते.

संतति-नियमनाचे उद्दे निसर्ग काढतो ?

एका ब्रिटिश पत्रातील लेखक म्हणतो:—“ गेल्या दोन वर्षांत ग्रेटब्रिटन, हॉलंड, जर्मनी व न्यूझीलंड ह्या देशांमध्ये कित्येक स्त्रियांस एकाच बाळंतपणांत चार मुले झाली, आणि अमेरिकेंत एका स्त्रीस पांच झाली. ह्याच काळांत दोन दोन व तीन तीन मुलांस एकाच वेळी जन्म देणाऱ्या स्त्रियांच्या संख्येने रेकॉर्ड मोडले आहे. संतति-नियमनाच्या चळवळीचे उद्दे काढण्याचा हा निसर्गाचा प्रयत्न तर नाही ? ”

बँकांतील अजस्र ठेव

अमेरिकेंतील फेडरल रिझर्व्ह बँक ऑफ न्यूयॉर्क ही जगातील, ठेवींच्या दृष्टीने, सर्वांत मोठी बँक आहे. त्या बँकेतील ठेवींची रकम सुमारे ८३ अब्ज रुपये भरते. ग्रेट ब्रिटनमधील मिडलंड बँकेचा नंबर दुसरा लागतो; त्यामधील ठेवींचा आंकडा ५३ अब्ज रुपये आहे. गेल्या वर्षी सर्वच बँकांचे ठेवींत बरीच वाढ झाली आहे.

घरे बांधण्याची मोहीम

ग्रेट ब्रिटनमध्ये नवीं घरे बांधण्याचे प्रमाण दरसाल वाढत आहे, हे त्यासाठी पुरविलेल्या पोलादी मालाच्या तुलनात्मक आकड्यांवरून स्पष्ट होते.

घरे बांधण्यासाठी पुरविलेला पोलादी माल

१९३२ (टन)	१९३४ (टन)	१९३५ (टन)
१४ लक्ष ४४ हजार	२२ लक्ष ६६ हजार	२४ लक्ष ७१ हजार

देणावळ तशी धुणावळ

लेखकांच्या हाताखर हिंदी चित्रपटांचे मालक पुष्कळ वेळां पन्नास रुपय्या टिकवून त्यांचेकडून कथानक लिहून घेतात आणि ह्यामुळे ते काम भिकार होते, अशी तक्रार एका त्रैमासिकांत प्रसिद्ध झाली आहे. पक्कान्नाची गोडी त्यांत घातलेल्या साखरेवर अवलंबून असते ह्या पंजाबी म्हणीचा उल्लेख करून, लेखकांस योग्य मेहनताना दिल्यावांचून चांगली कथानके रचली जाणार नाहीत अशी इशारत ह्या लेखांत देण्यांत आली आहे. देणावळ तशी धुणावळ !

मुंबई येथील सोन्या-चांदीच्या बाजारांत वांधा

गेल्या आठवड्यांत मुंबई येथील सोन्या-चांदीच्या बाजाराचे नियंत्रण मंडळ व दलाल ह्यांचेमध्ये व्यवहारांच्या पद्धतिबाबत वांधा उत्पन्न होऊन नेहमीसारखी उलाढाल झाली नाही. वैशाख वायथापासून सुरू व्हावयाची मंडळाने ठरवलेली पद्धति गैरसोयीची व सर्वांची असल्याविषयी दलाल व व्यापारी ह्यांची तक्रार होती, परंतु गेल्या शनिवारपासून सर्व व्यवहार पूर्ववत् चालू झाले.

टाटा कंपनीच्या भागांची किंमत चढली

टाटा आयर्न अँड स्टील कंपनीच्या डायरेक्टरांनी गेल्या वर्षा-बद्दल निरनिराळ्या भागांवर वावयाचे डिव्हिडंड जाहीर केले आहे. ते लोकांस समाधानकारक वाटल्यावरून कंपनीच्या सर्व भागांचे बाजारभाव चढले आहेत. ऑर्डिनरी भागांची किंमत १४८ रुपयांपर्यंत उतरली होती, ती १५२ रुपयांवर चढली.

संतति-नियमन परिचार संस्था

स्त्री-वर्गांत संतति-नियमनाच्या साधनांचा प्रचार करण्याच्या उद्देशाने विनामूल्य सल्ला देण्यासाठी मुंबईस परळ भागांत एक परिचारालय स्थापन झाले आहे. हिंदुस्थानांत स्थापन झालेली ह्या प्रकारची सदरहू संस्था पहिलीच आहे असे म्हणतात.

मुंबई म्युनिसिपालिटी आणि स्वदेशी मालाची खरेदी

मुंबईच्या म्युनिसिपालिटीने १९३४-३५ सालांत एकूण १७ लक्ष ४८ हजार रुपयांचा माल खरेदी केला. त्यापैकी ७३ लक्ष रु. किंमतीचा माल देशी होता आणि सुमारे १० लक्षांचा परदेशी होता. परदेशी माल बहुतेक परदेशी कंपन्यांकडून खरेदी केला गेला.

चीन देशांत सहकारी चळवळीचा विस्तार

१९३४ सालअखेर चीनमध्ये एकूण १५,४४९ सहकारी संस्था होत्या, त्यापैकी केवळ गेल्या एक वर्षांत स्थापन झालेल्या संस्थांची संख्या ९,००० होती. आर्थिक मंदीमुळे चिनी शेतकऱ्यांची स्थिति बिघडली असल्याने सहकारी संस्थांची वाढ अशा मोठ्या प्रमाणांत झाली असली पाहिजे. एकूण सभासदांची संख्या ५३ लक्ष आहे. सहकारी संस्थांपैकी ६७ टक्के पतपेढ्या आहेत. गेल्या साली नवीन सहकारी कायदा अंमलांत आला व सहकारी साते स्थापन झाले. चीनमधील सहकारी चळवळीस सरकारचे उत्तम सहाय मिळत आहे.

फ्रान्सच्या सुवर्णनिधीस ओहोटी

नुकत्याच झालेल्या कायदे मंडळाच्या निवडणुकीत समाज-सत्तावाद्यांचे मताधिक्य होऊन अधिकाराचे पारडे त्या पक्षास अनुकूल झाल्याने फ्रान्समध्ये अस्वस्थता आणि अनिश्चितपणा उत्पन्न झाला असून त्याचा परिणाम सोन्याच्या निर्गतीस पुन्हां जोर येण्यांत झाला आहे. बँक ऑफ फ्रान्सच्या सुवर्णनिधीस ओहोटी लागली असून निधीचे देणे—रकमेशी असलेले प्रमाण ६४-८५ टक्कांपर्यंत उतरले आहे.

एप्रिल महिन्यांतील जकातीचे उत्पन्न

एप्रिल १९३६ मध्ये हिंदुस्थान सरकारास जकातीपासून एकूण ४ कोटी ६१ लक्ष रुपये उत्पन्न झाले. गेल्या वर्षातील तत्सम आकडा ४ कोटी ५६ लक्ष रु. असा होता.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

रुपये किंमत

ता. २ एप्रिल रोजी पुरा झालेला आठवडा	७८,९२,८९७
ता. ९ एप्रिल रोजी पुरा झालेला आठवडा	३६,२०,८९५
ता. २१ सप्टेंबर १९३१ ते ९ एप्रिल १९३६ अखेर	२,६९,३४,२६,०१७

अनुक्रमणिका.

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ विविध माहिती ...	२३६	गेलें-गटा कंपनीच्या मार्गावरील डिंबर्डंड	
२ आडांत आहे तसे पोहऱ्यांत येईल ...	२३७	५ राष्ट्रांचे वाढते आर्थिक स्वावलंबन ...	२४१
३ हिंदी सिव्हिल सर्व्हिस	२३८	६ ब्रिटिश बँकर हिंदुस्थाना-संबंधाने काय म्हणतात!	२४२
४ स्फुट विचार ...	२३९	७ तरुणांचा तरणोपाय-उद्योगधंदे व व्यापार ...	२४३
ऑक्सिनीयाचा पाडाव हा राष्ट्रसंघाचा पराजय-राष्ट्रसंघाचा अवतार संपला-रेल्वे-मोटार स्पर्धा-प्रांतिक सरकारांनी जागरूक असावे-सेटल बँकेच्या नोकरवर्गासाठी फंड-गेलें वर्ष एक्सचेंज बँकांस कसे		८ ग्रेट ब्रिटनमध्ये आयुर्विद्याची प्रगति ...	२४३
		९ हिंदी रिक्षवर्धे बँकेची प्रगति ...	२४४
		१० निवडक बाजारभाव	२४५

अर्थ

बुधवार, ता. १३ मे, १९३६

आडांत आहे तसे पोहऱ्यांत येईल

नीमायर शिफारसी

समाजातील निरनिराळ्या वर्गातील लोकांकडून करांच्या रूपाने पैसा गोळा करण्यांत येतो आणि राज्यकारभाराच्या सोयीसाठी बनविलेल्या क्षेत्रांमध्ये स्वर्चाकरिता त्याची वांटणी केली जाते. ही क्षेत्रे मध्यवर्ती, प्रांतिक व स्थानिक राज्यव्यवस्थेची होत. संबंद राष्ट्राच्या सामुदायिक हिताच्या बाबी मध्यवर्ती सरकाराच्या कक्षेत येतात आणि त्यास तोडून दिलेले उपपन्नाहि त्याच्या कारभारास व स्वर्चास साजेसेच असते. प्रांतांचे गट बनवण्यांत लोकसंख्या, नैसर्गिक परिस्थिति इत्यादि बाबतीत समतेचे तत्त्व पाळलेले आहे असा मुद्दीच प्रकार नाही. ह्या कारणाने हिंदुस्थानांतले प्रांत लहान-मोठ्या आकाराचे आणि विषम लोकसंख्येचे व उत्पन्नाचे असे झाले आहेत. मध्यवर्ती सरकारने आपली कर्तव्ये आणि उत्पन्न-स्वर्चाच्या बाबी निश्चित करून वाकीची कामे आणि उत्पन्ने प्रांतिक सरकारांवर सोंपविली आहेत. हेच लोण प्रत्येक प्रांतिक सरकाराने स्थानिक संस्थांपर्यंत नेऊन पोचवले आहे. प्रांतांची घडण राजकीय स्थित्यंतरास अनुसरून झाल्याचे इतिहासावरून दिसून येईल आणि सोयीसाठी त्यांची पुनर्घटना केल्याचे ताजे उदाहरण सिंध व ओरिसा ह्यांच्या विभक्तीकरणांत सापडेल. प्रांतिक घटनेबरोबर त्यांच्या सरकाराच्या सांपत्तिक स्थितीची ठेवणहि बनत आली आहे. ह्या कारणाने प्रांतिक सरकारांची उत्पन्ने व दरमाणशी वार्षिक स्वर्च ह्यांचे प्रमाण प्रांतनिहाय भिन्न आहे. मध्यवर्ती सरकार निरनिराळ्या प्रांतांतून दरमाणशी सरासरीने किती पैसा करांच्या रूपाने उचलते ह्याच्या प्रमाणांतहि भिन्नता आहे. प्रांतिक परिस्थिति व उत्क्रांति ह्यांस घरून प्रांतांतील जनतेचे माणशी उत्पन्न व कर देण्याचे सामर्थ्य ह्यांत विलक्षण विषमता आढळते. तेव्हा, मध्यवर्ती सरकार आणि प्रांतिक सरकार

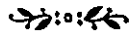
ह्यांच्या दरम्यान उत्पन्नाची वांटणी करण्यास कोणीहि बसला तरी त्यास लेखणीच्या फटकाऱ्याने वर वर्णिलेली विषमता दूर करता येणे शक्य नाही. कांहीं वर्षांचे उत्पन्न-स्वर्चाचे आंकडे घेऊन आणि पुढील सालांत होणाऱ्या उत्पन्नाचा अंदाज करून सर ओटो निमायर ह्यांनी दुरुस्त वांटणी केली आहे. आडांत असलेल्या मानाने पोहोऱ्यांत येणार ह्या न्यायाने ही वांटणी झाली असून कांहीं प्रांतांच्या उत्पन्नांत वाढावा झाला आहे तर इतरांस पुढच्या आशेवर कालक्रमणा करावी लागणार आहे.

कुटुंबांतल्या लहान मुलांप्रमाणे सिंध, आसाम व सरहद्द प्रांत ह्या नवीन प्रांतांस सटळ हाताने उत्पन्न देण्यांत आले आहे. त्यानंतर थोडी प्रतिकूल सांपत्तिक परिस्थिति असलेल्या प्रांतांस जादा उत्पन्न वांटले आहे. संयुक्त प्रांतास प्रतिवर्षी ३५ लाख ह्याप्रमाणे पांच वर्षे मदत मिळेल. आसामाच्या उत्पन्नांत ३० लक्षांचा वाढावा करण्यांत आला आहे. ओरिसा प्रांतास ४० लक्ष रुपयांशिवाय दुष्काळ फंडास मदत म्हणून पुनः जादा रकम मिळावयाची आहे. त्या प्रांतांतल्या इमारतींसाठी हिंदुस्थान सरकारने मदतीची तजवीज केली पाहिजे ती निराळीच. बंगालच्या लोकसंख्येच्या मानाने तेथील सरकारचा खर्च अल्प प्रमाणांत होतो, ह्याचे एक कारण जमीनदारी धारापद्धतीमुळे जमीनमहसुलांत वाढ होणे अशक्य झाले आहे आणि सरकारी उत्पन्न मर्यादित राहिले आहे, हे होय. तागाच्या निर्गतीवरील जकातीचे उत्पन्न कस्टम्सचे उत्पन्न असल्याने आणि त्यावर मध्यवर्ती सरकारचा हक्क पूर्णत्वाने असल्यामुळे ते प्रारंभी हिंदुस्थान सरकार सर्वस्वी स्वतःसच घेत असे. पण बंगाल सरकारने फार ओरड केली व त्या उत्पन्नांतला निम्मा हिस्सा त्यास मिळावा अशी योजना मध्यवर्ती सरकारने मान्य केली. राज्यघटनेच्या कायद्यांत ही वांटणी अंतर्भूत केली आहे तरी तेवढ्याने बंगालचे समाधान झाले नाही आणि आपणांस ते सबंध मिळाले असा त्या प्रांतांने तगादा लावला. तागाची लागवड मुख्यत्वेकरून बंगालमध्ये होते आणि तागाच्या निर्गतीवरील जकातीचा भुईद बंगाल प्रांतास पडतो हा कोटिक्रम सर ओटो निमायर ह्यांनी अग्राह्य ठरवला आहे आणि त्या मुद्यावर जकातीचा जादा हिस्सा देण्यांतले तत्व अमान्य केले आहे. तथापि बंगाल सरकारची सांपत्तिक स्थिति लक्षांत घेता त्यास सहाय देणे जरूर आहे आणि ते देण्याचा व्यावहारिक मार्ग जकातींतल्या हिश्याचाच आहे असे म्हणून त्यांनी ५० टक्क्यांत आणली १२३ टक्क्यांची भर हिंदुस्थान सरकारने घालावी अशी शिफारस केली आहे. विचारसरणी कोणतीहि असली तरी बंगालला उत्पन्नांत वाढावा करून मिळाला आहे हे सर.

मुंबई इलाख्याची बोळवण, पांच वर्षांनी शक्य झाल्यास प्रांतीवरील कराच्या उत्पन्नाची वांटणी मध्यवर्ती सरकार आणि प्रांतिक सरकार ह्यांच्यामध्ये निम्मी-निम्मी होईल त्यावेळी वांटावयाच्या निम्म्या रकमेपैकी हे ह्या इलाख्यास मिळावा, ह्या सूचनेने करण्यांत आली आहे. ह्या शिफारसीविरुद्ध मुंबई सरकार जे राची तक्रार करणार असल्याचे प्रसिद्ध झाले आहे, पण तिचा कांहीं उपयोग होईल असे वाटत नाही. निमायर रिपोर्टावर सर्व सरकारांची मते मागण्यांत आली आहेत, त्यांत मुंबई सरकारचाहि अभिप्राय अपेक्षित आहे. परंतु प्रस्तुत प्रश्नांनी मासुला पद्धतीपेक्षा ह्या मतविचारणेस अधिक महत्त्व आहे असे मानण्याचे कारण नाही. सर ओटो ह्यांचा रिपोर्ट ब्रिटिश सरकार

व पार्लमेंट बहुतेक जसाच्या तसा स्वीकारील असें दिसते. तक्रार करून प्राप्तीवरील कराच्या उत्पन्नांतल्या वांट्याविषयीची आपली जुनी व न्याय्य मागणी वेळीच पुढे करावयाची हे घोरण मुंबई सरकारनें स्वीकारावे हे सरळ आहे यांत शंका नाही. ह्या मागणीचा, कोणी सांगावे? आज नाही उद्यां उपयोग होण्याचा संभव आहे. जो जोरानें आणि सारखा ओरडतो त्यास कांहीं तरी मिळते हाच न्याय येथें लागू करावा लागतो. इतर कांहीं प्रांत ह्याच मार्गाचा अवलंब करतील. हिंदुस्थानची आर्थिक स्थितिच इतकी इलाखीची झाली आहे कीं नवीन राज्यघटनेंत सुधारणेप्रीत्यर्थ खर्च करण्यास प्रांतिक सरकारांस फारसा वाव मिळण्यासारखा नाही. सामान्य करांचा बोजा कायम रहाणार व अनाठायी खर्च कमी व्हावयाचे नाहीत. रेलवेचे उत्पन्न वाढण्याच्या शक्यतेवर बरीच भिस्त ठेवण्यांत आली आहे. काटकसर आणि हिंदुस्थान सरकारच्या खर्चाविषयीचे सामान्य घोरण हे प्रश्न आपल्या कामाच्या कक्षेत येत नाहीत, ह्या समजुतीनें सर ओटो निमायर् ह्यांनीं त्यांचा विचार केलेला नाही आणि त्यांची चौकशी ह्या दृष्टीनें पहातां मर्यादित स्वरूपाची झाली आहे. त्यांनीं केलेल्या वांटणी संबंधानें “आढांत आहे तसें पोहण्यांत येईल” एवढेंच म्हणून स्वस्थ बसावे लागते.

हिंदी सिव्हिल सर्व्हिस

ब्रिटिश उमेदवारांचा तुटवडा

हिंदुस्थानांत चालू व्हावयाच्या राजकीय सुधारणा पोकळ आहेत असें हिंदी लोकमत एका बाजूस व्यक्त केले जात आहे आणि दुसऱ्या बाजूस हिंदी सिव्हिल सर्व्हिसमध्ये ब्रिटिश उमेदवारांचा तुटवडा पडत आहे. ह्या गोष्टीचे रहस्य लक्षांत यावे म्हणून थोडासा पूर्वतिहास येथें दिला आहे. सन १८५३ पूर्वी हिंदुस्थानांत अधिकाराच्या वरच्या जागा ईस्ट इंडिया कंपनीच्या दायरे-व्दारांचे वशिल्यानें भरल्या जात असत. तेव्हापासून, परीक्षेमध्ये पास झालेल्या पहिल्या कांहीं उमेदवारांस गुणानुक्रमें त्या जागा देण्यांत येऊं लागल्या. ही परीक्षा इंग्लंडमध्येच घेण्यांत येत असल्यानें सहाजिकच इंडियन सिव्हिल सर्व्हिसमध्ये हिंदी लायख तरुणांचा प्रवेश होणे प्रायः अशक्य होतें. ही परीक्षा इंग्लंडाप्रमाणें हिंदुस्थानांतहि घेण्यांत यावी असा ठराव ब्रिटिश पार्लमेंटानें १८९२ सालीं केला होता, परंतु त्याची अंमलबजावणी करण्याचे काम हातीं घेण्यांत आले नाही. आय. सी. एस. मधील जबाबदारीच्या जागांवर हिंदी उमेदवारांच्या ज्यास्त प्रमाणांत नेमणुका व्हाव्या, अशाविषयी चळवळ कित्येक दिवस चालू होती. हिंदुस्थानास स्वराज्याचे हक्क देण्याबाबत कॉमन्स सभेमध्ये जाहीर केलेल्या घोरणास अनुसरून भारतमंत्री मि. मॉटेग्यू व व्हाइसरॉय लॉर्ड चेम्सफर्ड ह्यांनीं सुधारणाविषयक आपला रिपोर्ट तयार केला, त्यानें आय. सी. एस. च्या हिंदीकरणाचे प्रश्नास पुनः चालना मिळाली. इंग्लंडमध्ये नेमणुका होतात, त्याच पद्धतीनें त्या हिंदुस्थानांत होण्याबद्दल त्यांत आग्रह धरण्यांत आला व कांहीं ठराविक प्रमाणांत (३३ टक्के) ही भरती हिंदुस्थानांतच झाली पाहिजे, असें मत व्यक्त करण्यांत आले. ह्या प्रमाणांत दरसाल १३ टक्क्यांची भर पडून दहा वर्षांत त ४८ टक्क्यांपर्यंत जावे, असें हि त्यांत सुचविण्यांत आले. ह्या सर्व सूचनांचा अंतर्भाव करणारा सरकारी ठराव १९२० सालीं जाहीर करण्यांत आला.

हिंदी सिव्हिल सर्व्हिसमधील जागांवर पूर्वी युरोपिनांच्या उध्या पडत असत. परंतु हिंदी मंत्र्यांचे हातांखाली त्यांस आतां कामें करण्याची पाळी आल्यानें इंग्रज उमेदवार पूर्वीइतकें आकषिण जाण्याचे कमी झाले. वाढत्या महागाईमुळे पगाराचे आभिषिह पुरेसे प्रभावी राहिले नाही. सिव्हिल सर्व्हिसमध्ये उत्कृष्ट दर्जाचे लायख तरुण दाखल होणे अगत्याचे आहे व त्यासाठी कांहीं तरी उपाययोजना केली पाहिजे, ह्या हेतूनें १९२३ सालीं ली कमिशनची नेमणूक झाली. हिंदीकरणाची गति शीघ्रतर व्हावी हे ली कमिशननें मान्य केले, कारण त्या खेरीज हिंदी नोकर वर्गांत जबाबदारीची जाणीव निर्माण होणार नाही असें त्यांचे मत होतें. हिंदी व युरोपियन नोकरांच्या संख्येचे परस्पर प्रमाण ५०:५० असें असावे, अशी कमिशननें शिफारस केली. आय. सी. एस. मध्ये युरोपियन नोकरांची किमान संख्या कशी राखतां येईल हाच महत्त्वाचा प्रश्न आतां उपस्थित झाला होता. ह्याकरितां, कमिशननें सिव्हिल सर्व्हिसाचे पगार, पेन्शन, सवलती, अधिकार, इत्यादि बाबतींत सढळ हातानें तरतूद केली. असें होऊनहि योग्य उमेदवारांचा तुटवडा असल्याची तक्रार अजून कमी झालेली नाही. उलट ती ज्यास्तच तीव्र झाली आहे.

१९२० च्या कायद्यानें सुरू झालेल्या सुधारणांमुळे ब्रिटिश उमेदवारांवर जसा प्रतिकूल परिणाम झाला, तसाच आतां हि झालेला दिसत आहे व हिंदी पुढाऱ्यांच्या राजकीय घोषणांमुळे आणि प्रतिकूल धोरणांमुळे सिव्हिल सर्व्हिसच्या भवितव्याबद्दल संदेह उत्पन्न झाला आहे. ह्या कारणानें ब्रिटिश वसाहतीमध्ये नोकरांस जाण्याकडे त्यांचा कल असतो. व्यापारांत ज्यास्त पैसा मिळतो आणि त्यामुळे हि सिव्हिल सर्व्हिसमध्ये येण्यास ते नासुष असतात. परीक्षेचा निकाल जाहीर होण्याचीहि वेळ गैर-सोईची असते, अशी तक्रार आहे.

कोणत्याहि कारणानें का होईना, सिव्हिल सर्व्हिसमधील हिंदी-युरोपियनांच्या भरतीचे ५० : ५० हे प्रमाण राखले गेलेले नाही, इतकेंच नव्हे तर हिंदी उमेदवारांचीहि मूळ योजनेस अनुसरून भरती झालेली नाही. गेल्या पांच वर्षांत ९१ ब्रिटिश व १९३ हिंदी लोकांस ह्या सर्व्हिसमध्ये प्रवेश मिळाला. १९३५-३६ मध्ये फक्त ५ ब्रिटिश व २६ हिंदी उमेदवारांची निवड केली जाईल. ही तुट भरून काढण्यासाठी ग्रेट ब्रिटनमधील कॉलेजांतून प्रचार करण्यांत येऊन लायख विद्यार्थ्यांची नेमणूक करण्यांत येईल, असें प्रसिद्ध झाले होतें. हिंदुस्थान सरकार व ब्रिटिश सरकार ह्यांमध्ये बरीच वाटाघाट होऊन अनेक योजनांचा विचार झाला. हिंदी उमेदवारांसाठी स्वतंत्र परीक्षा असावी व तीमधील अपेक्षित गुणांचा व योग्यतेचा ब्रिटिश परीक्षेशी संबंध असू नये, अशा तऱ्हेचे मत मांडण्यांत आले होतें, परंतु सध्याची एकच परीक्षेची व विशिष्ट लायकीच्या दर्जाची पद्धत कायम रहावी असें ठरले. सिव्हिल सर्व्हिसमध्ये नव्या उमेदवारांची तट कशी भरून काढावयाची, ह्या संबंधीहि योजना आसण्यांत आली असल्याचे समजते.

अँग्लो इराणिअन ऑइल कंपनी

अँग्लो पर्शियन, ऑइल कंपनी ह्या नांवानें स्थापन झालेल्या कंपनीस इराण सरकारनें आपल्या हद्दीमधील ५ लक्ष चौरस मैल क्षेत्रफळातील पेट्रोलसंबंधाचे एकमेवाद्वितीय हक्क दिले होते. १९३२ सालीं ६० वर्षांचा नवीन करार करण्यांत आला व गेल्या वर्षी कंपनीचे नांव बदलून अँग्लो इराणिअन कंपनी असें ठेवण्यांत आले. १९३५ सालीं कंपनीनें ७४३ लक्ष टन पेट्रोलचे उत्पादन केले व स्वतःच्या मालकीच्या नळांतून ते इराणच्या आखाताचे काठावर शुद्ध करून निर्गत केले. कंपनीच्या व्यवहारक्षेत्रानें संबंध पृथ्वी व्यापली आहे. बर्मा-शेल ऑइल स्टोरेज अँड डिस्ट्रिब्यूटिंग कंपनीमार्फत हिंदुस्थानांत माल पुरविता जाता.

स्फुट विचार

ऑबिसीनियाचा पाडाव हा राष्ट्रसंघाचा पराजय आहे

इटलीने ऑबिसीनिया पादाक्रांत करून जिंकला आणि राष्ट्रसंघाच्या सभासदत्वांत भूषण मानणारा जगांतला एक स्वतंत्र देश नाहीसा झाला. ऑबिसीनियांतल्या युद्धाचा शेवट कसा होणार ह्याचें भविष्य कित्येक महिन्यांपूर्वीच वर्तवण्यांत आलें होतें आणि ऑबिसीनियन लोकांनीं शत्रूस तोंड देऊन इतके महिने नेट धरला हीच गोष्ट आश्चर्यकारक व भूषणावह आहे. जगाच्या इतिहासांत ऑबिसीनियन युद्धास विशिष्ट महत्त्व प्राप्त झाल्यावांचून रहाणार नाही, ह्याचें कारण ऑबिसीनियाचा पराजय हा राष्ट्रसंघाचा पराजय आहे. जागतिक शांततेविरुद्ध इटलीनें गुन्हा केला असें राष्ट्रसंघानें जाहीर करून इटलीचें पारिपत्य करण्याच्या वाटाघाटी चालविल्यामुळे ऑबिसीनियास आशा उत्पन्न होऊन आपणांस प्रमुख युरोपियन राष्ट्रांचें सहाय मिळेल असें वाटत होतें. परंतु वायफळ बडबडीत दिवस घालवून राष्ट्रसंघानें इटलीचा मार्ग सुलभ आणि ऑबिसीनियाचें स्वसंरक्षणाचें काम कठिण करून टाकलें. तरवारीच्या जोरावर इटलीनें ऑबिसीनिया जिंकला आणि त्या देशाचें स्वामित्व सर्वस्वी इटलीकडे आलें, अशी दपोक्ति मुसुलोनीच्या मुखांतून निघाली आहे, ह्याचा अर्थ बळी तो कान पिळी ह्या तत्वाचा उघड उघड विजय झाला असा स्पष्ट होत आहे. राष्ट्रां-राष्ट्रांतलीं भांडणें तदजोडीनें मिटवून जगांतून युद्धाची हद्दपारी करावयाची हें राष्ट्रसंघाच्या धोरणाचें सूत्र प्रसंग येतांच फोल ठरलें आहे. कोणत्याहि राष्ट्रांनं दुसऱ्या राष्ट्राविरुद्ध युद्ध पुकारल्यास बाकीच्या राष्ट्रांनीं एकजुटीनें त्याचें पारिपत्य करावें ही राष्ट्रसंघाची प्रतिज्ञा विफल झाली आहे. ऑबिसीनियाच्या स्वातंत्र्याचा नाश झाल्यानें राष्ट्रसंघाच्या नांवाला काळीमा लागला आहे ही गोष्ट ब्रिटिश व अमेरिकन लोकमतानें कबूल केली असून आपल्या स्वातंत्र्य रक्षणासाठी बलवान राष्ट्रांवर विसंबून रहाण्यांत राम नाही अशी बलहान व लहान राष्ट्रांची खात्री झाली आहे. जागतिक शांतता व आंतरराष्ट्रीय सलोखा ह्यांच्या वाढीवर आर्थिक मंदीचें निवारण पुष्कळसे अवलंबून होतें, आणि ऑबिसीनियन युद्धाच्या ज्वाळा दूरवर पसरल्या नाहीत ही एक आपत्ति टळली म्हणून समाधान मानाचें तर राष्ट्रसंघाची जी नामुष्की झाली आहे, तिच्या योगानें जगाच्या आर्थिक परिस्थितीच्या सुधारणेचे मार्गांत मोठाच व्यत्यय उत्पन्न झाला आहे, ही गोष्ट डोळ्यांपुढें उभी रहाते. सर्व राष्ट्रांच्या हिताच्या बाबींचा एकत्र विचार होऊन सहकारितेचें तद्विषयक धोरण अमलांत यावें ह्या कल्पनेस धक्का बसला असून परस्परांविषयीं साशंक असलेल्या राष्ट्रांचे गट निर्माण होऊन इटलीचें अनुकरण करण्याची प्रवृत्ति दृढ होण्याची भीति वाटत आहे.

राष्ट्रसंघाचा अवतार संपला — पुढें काय ?

सर्व राष्ट्रांनीं मिळून सामुदायिक शांततारक्षण करण्याचा आपला प्रयत्न फ्रान्स वगैरे राष्ट्रांच्या कुचराईमुळे फसला आणि राष्ट्रसंघास आपलें मुख्य कर्तव्य करतां न येऊन त्याचा अवतार संपला ही लाजिरवाणी गोष्ट इतकी निर्विवाद स्पष्ट झाली आहे की, ती ब्रिटिश मुत्सदांस कबूल करावी लागली आहे. ऑबिसीनिया हा आफ्रिकेंतला रानटी लोकांचा प्रदेश जिंकून इटलीनें

आधुनिक सुधारणा तेंथें प्रस्थापित करण्याचें सांस्कृतिक काय पूर्ण केल्यानें आतां राष्ट्रसंघाचा गाढा सुरळीत चालण्यास सहाय देण्यास आपण मोकळें आहों अशी मायावीपणाची भाषा मुसुलोनीनें प्रारंभिली आहे. टाना सरोवर, सूडान व इजिप्त ह्यांच्या बाजूच्या ब्रिटिशांच्या हितसंबंधांस किंचितहि बाध आणण्याची आपली इच्छा नाही आणि फ्रान्स संबंधानें आपलें धोरण स्नेहाचें राहिल असें म्हणून ऑबिसीनियन युद्धाचा अपराध पचवण्याचा त्याचा बेत आहे. ऑबिसीनियाचें भवितव्य निश्चित करण्यांत राष्ट्रसंघाचा सल्ला घ्यावा आणि त्या देशांत, मोरोक्कोमध्ये फ्रेंचांचें वर्चस्व आहे त्या प्रकारची सत्ता इटलीची चालावी अशी सूचना फ्रान्समधून आली आहे. इटलीच्या शिरजोरपणास फ्रेंच सरकारनें मुसुलोनीस कुचरपणा करून फूस दिली म्हणून उत्तेजन मिळालें ही गोष्ट आतां जगजाहीर असल्यानें ह्या प्रकारची योजना फ्रान्सनें सुचवावी हें स्वाभाविक आहे. परंतु अशा प्रकारच्या पट्ट्या लावून राष्ट्रसंघाचा जीर्णोद्धार करण्यांत हंशील नाही असेंच जागतिक मत बनलें आहे, ह्यांत संशय नाही. ज्या राष्ट्रसंघास ऑबिसीनियाच्या स्वातंत्र्याचें रक्षण करतां आलें नाही, तो ठेवून करावयाचें काय ? असा प्रश्न सर्वत्र विचारण्यांत येत आहे. विनराजकीय प्रश्नांची वाटाघाट करण्याकरितां ही संस्था अस्तित्वांत ठेवून तिचा खर्च निष्कारण करित बसणें वेडेपणाचें आहे हें मत सर्वत्र पसरत आहे. युरोपियन राष्ट्रांचे गट बनून व महायुद्धापूर्वी त्यांचे परस्परांचे विरुद्ध असे पक्ष बनले होते, तशी स्थिति निर्माण होऊन जगांत परस्परांविषयीं अविश्वास माजून रहाणार कीं काय अशी भीति वाटत आहे. सारांश, इटलीच्या ऑबिसीनियांतील विजयानें गेल्या अठरा वर्षांतल्या शांतता पुरस्काराच्या प्रयत्नांवर बोळा फिरवला असून आतां पुढें काय करावें हा प्रश्न युरोपियन राष्ट्रांच्या आणि राष्ट्रसंघाच्या इतर सभासदांच्या पुढें उभा राहिला आहे. प्रत्येक राष्ट्रानें स्वसंरक्षणाची योग्य तजवीज करावी अशी पाळी आली आहे आणि सामुदायिक शांततेच्या भ्रभाचा भोपळा फुटला आहे.

रेल्वे-मोटार स्पर्धा

मोटार लॉन्ग्यांची स्पर्धा हिंदी रेलवेना तीव्रपणानें भासूं लागल्यापासून ती दूर होण्यास उपाय योजण्याचा विचार सारखा चालू आहे. अलीकडे रेल्वे नुकसानीत आल्या आहेत व माणसांच्या आणि मालाच्या वहतुकींतला मोटारींचा वाढता हिस्सा त्यास कारणीभूत आहे, ह्या समजुतीनें रेलमार्गांचे गिऱ्हाइक दुसरीकडे जाणार नाही अशी व्यवस्था करण्याचें घाटत आहे. रेल्वे आणि मोटारी ह्यांपैकी जें साधन अधिक सोयीचें व स्वस्त असेल त्याचा उपयोग करण्याची जनतेची प्रवृत्ति असणार हें स्वाभाविक आहे. जोंपर्यंत रेल्वेजचेंच तेवढें साधन लोकांस उपलब्ध होतें तोंपर्यंत गैरसोय झाली तरी त्याचा उपयोग करणें भाग होतें. परंतु मोटार लॉन्ग्यांच्या योगानें जनतेची सोय झाली आहे, तिची जागा रेल्वेज भरून काढूं शकत नाहीत हें विसरून चालणार नाही. मोटार लॉरी गांवातल्या भरवस्तीतून निघून दुसऱ्या गांवां त्याचप्रमाणें मध्यवर्ती बाजार पेटेंत किंवा प्रवाशांच्या घरीहि त्यांस नेऊन सोडते. ही सोय आगगाडींत नाही. ह्यामुळे आगगाडीनें न जातां मोटारीनें प्रवास करण्याची जनतेची प्रवृत्ति वाढली आहे. खर्चाच्या दृष्टीनें हि मोटारीची वहातक सोयीची पडते. मद्रास अँड सदर्न मराठा रेल्वेचें उदाहरण घेतल्यास असें आढळून येईल की, तिच्या स्टेशनांजवळील कित्येक गांवांचा प्रवास मोटारीनें करणें अधिक

सुसकर व स्वस्त वाटलेंच पाहिजे. अशा स्थितीत रेल्वेजचें उत्पन्न कमी झालें आहे, एवढ्याच कारणासाठी मोटारींच्या स्पर्धेस नियंत्रण घालणें लोकहिताच्या दृष्टीने जुकीचें आणि अन्यायाचें ठरेल. आगगाड्या सुरू झाल्यामुळें बैलगाड्यांसारखीं इतर वहातुकीचीं साधनें मागे पडलीं. तोच प्रकार मोटार लॅन्यांचा धंदा जोरांनें चालू झाल्याकारणानें रेल्वेजच्या संबंधांत झालेला आहे. ही प्रवृत्ति आर्थिक नियमास धरून झालेली आहे आणि जोंवर तीमुळे जनतेच्या हितास बाध येत नाही किंवा अनिष्ट परिणाम घडून येत नाहीत तोंवर कृत्रिम रीतीनें तिच्यांत हव्यादवळ करणें युक्त होणार नाही.

प्रांतिक सरकारांनीं जागरूक असावें

रेल्वेज व मोटारगाड्या ह्यांच्या परस्पर-स्पर्धेस तूर्त महत्त्व प्राप्त झालें आहे, ह्याचें कारण रेल्वेजची सांपत्तिक दुःस्थिति व तिच्या योगानें हिंदुस्थान सरकारच्या उत्पन्न-सर्चाच्या व्यवस्थेंत झालेला बिघाड हें होय. रेल्वेजची व्यवस्था व ताबा हिंदुस्थान सरकारचा आणि मोटारींची वहातुक प्रांतिक सरकारच्या नियंत्रणाखाली, अशी हिंदुस्थानांतली दुहेरी परिस्थिति आहे. त्यामुळें रेल्वेजच्या वहातुकीचें उत्पन्न आणि मोटारींच्या धंद्याचा विकास ह्यांचा भेळ बसणें काठिण झालें आहे. ज्या ठिकाणीं रेल्वेचा प्रवेश झाला आहे, तेथें जाण्यास मोटारींचे रस्ते पुरवण्यांत येऊं नयेत आणि ते क्षेत्र सर्वस्वी रेल्वेजच्या ताब्यांत रहावें असें हिंदुस्थान सरकारचें म्हणणें आहे आणि ह्या बाबतींत तें प्रांतिक सरकारांच्या सहकारितेची अपेक्षा करीत आहे. प्रांतांच्या सरकारांस मध्यवर्ती सरकारनें आपल्या उत्पन्नाचा ज्यास्त भाग देऊन सहाय करावें अशी त्यांची मागणी आहे. पण ती पुरी होण्याचा संभव हिंदुस्थान सरकारची सांपत्तिक स्थिति सुधारल तर आहे. रेल्वेजचें उत्पन्न वाढून नफा उरणें हा ती स्थिति सुधारण्याचा मुख्य उपाय आहे आणि प्रांतिक सरकारांस, मोटारींच्या वहातुकीची अनिष्ट स्पर्धा आपल्या मुलखांत मर्यादित करून रेल्वेला मदत देतां देण्यासारखी आहे. तेव्हां, स्वतःच्या फायद्यासाठी प्रांतिक सरकारांनीं प्रस्तुत प्रश्नांत मन घालून रेल्वेजच्या उत्पन्न-वाढीचा मार्ग मोळळा करून द्यावा असें हिंदुस्थान सरकारचें म्हणणें आहे. ह्याबाबत सध्या चर्चा चालू असून निश्चित योजना तयार होत आहे. रेल्वेजचें उत्पन्न वाढूं तर तें सर्वांस पाहिजेच आहे आणि त्या बाबतींत मध्यवर्ती सरकार व प्रांतिक सरकार ह्यांचा सहविचार आणि सहकार होणें हेंहि इष्ट आहे. तथापि आपल्या कक्षेतल्या मोटार-वहातुकीपासून जनतेस मिळणाऱ्या सेधी कमी होऊन मोटारींच्या धंद्यास विघातक अशा योजना निश्चित केल्या जाणार नाहीत अशी सवरदारी प्रांतिक सरकारांनीं वेळींच घेणें अगत्याचें आहे. आमच्या इलाख्यांत मोटारींच्या मालकांवर जादा कराचा बोजा नुकताच बसला आहे, ही गोष्ट मुंबई सरकारनें प्रामुख्याने लक्षांत घ्यावयाची पाहिजे. नाही तर, रेल्वेजची सांपत्तिक स्थिति सुधारून प्रांतीयरील कराच्या उत्पन्नाचा अंश मिळण्याच्या आदिषानें मोटारींच्या धंद्याचें नुकसान व लोकांची गैरसोय मात्र होईल आणि प्रांतिक सरकारांस मिळवण्याच्या जादा उत्पन्नाची बाब अनिश्चित राहिल. संबंद राष्ट्राच्या हिताविषयीच्या प्रश्नाकडे प्रांतिक सरकार व जनता यांनीं संकुचित दृष्टीनें पहावें असं कोणी म्हणणार नाही.

तथापि, प्रांतिक सरकारांनीं भलतींच नियंत्रणें आपल्यावर व आपल्या प्रांतांतल्या धंद्यांवर लादलीं जाणार नाहीत अशी सटपट केली पाहिजे.

सेंट्रल बँकेच्या नोकरवर्गासाठी सहायक फंड

सेंट्रल बँक ऑफ इंडियास येत्या डिसेंबर महिन्यांत २५ वई पुरी होतील. बँकेचे मॅनेजिंग डायरेक्टर, सर सोराबजी पोचखन-वाला, ह्यांच्या कामगिरीबद्दल गुणग्राहता व्यक्त करण्यासाठी भागीदारांनीं बँकेस सर सोराबजींचा एक अर्ध पुतळा नजर केला आहे, त्याचें उद्घाटन गेल्या शनिवारी सर फिरोज सेटना ह्यांचे हस्ते झालें. त्याच प्रसंगी, नियोजित 'सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया क्लार्क्स फॅमिली फंड'साठी पहिला हप्ता म्हणून २५ हजार रुपयांचा चेक त्यांचे स्वाधीन करण्यांत आला. ह्या फंडाचा विनियोग गरजू कारकुनांच्या कुटुंबीयांस मदत करण्याकडे करण्यांत येणार आहे. बँकेचे अध्यक्ष हे फंड कमिटीचे अध्यक्ष रहातील व दोन डायरेक्टर आणि नोकरवर्गापैकी दोन कमिटीमध्ये असतील. ह्या फंडाची उपयुक्तता कायम टिकावी ह्याकरितां दरसाल त्यांत कांहीं रकम टाकावी, अशी बोर्डास विनंति करण्यांत आली.

गेलें वर्ष एक्सचेंज बँकांस कसें गेलें ?

हिंदुस्थानांत कमी अधिक व्यवहार करणाऱ्या सुमारे अठरा एक्सचेंज बँका आहेत. इंपिरियल बँकेनेंही परराष्ट्रीय व्यापार-विषयक व्यवहार करण्यास आतां सुरवात केली आहे व एक नवी हिंदी एक्सचेंज बँक स्थापन करण्याची सटपट चालू आहे. गेल्या वर्षी मुंबई बाजारांतली अल्प मुदतीच्या कर्जांवरील व्याजाचा दर अत्यंत हलका राहिला व १९३५ च्या उत्तरार्धांत अशा कर्जास मागणीहि येईना. हिंदुस्थान सरकारनें आपल्या कर्ज-रोखांवरील व्याजाचा दर उतरविण्याची संधि साधली व त्यामुळें बँकांचें उत्पन्न कमी झालें. परराष्ट्रीय व्यापारहि पूर्ववत चालत नसल्यानें स्पर्धा व चोढओढ सुरू झाली. तथापि त्यांस मिळणाऱ्या नफ्याचें प्रमाण कायम राहिलें आहे.

टाटा कंपनीच्या भागांवरील डिव्हिडंड

टाटा आयर्न अँड स्टील कंपनीच्या येत्या वार्षिक साधारण-सभेच्या मंजूरीसाठी डायरेक्टरांनीं खालीलप्रमाणें नफ्याची वाटणी सुचविली आहे:—

भाग	दर्शनी किंमत	डिव्हिडंड
प. प्रेफरन्स	१५० रु.	प्रत्येक भागास ९ रु. इनकम टॅक्स माफ नाही.
ड. प्रेफरन्स	१०० रु.	(१) प्रत्येक भागास १४ रु. इ. टॅ. माफ नाही. (२) ३ रु. ८ आ. जादा. हाय-कोर्टानें मंजूरी दिलेल्या योजने-नुसार व कंपनीच्या १३३ व्या आर्टिकलला अनुसरून.
साधारण भाग	७५ रु.	प्रत्येक भागास ६ रु.
डिफरंड भाग	३० रु.	प्रत्येक भागास ७ रु. ८ आ.

टाटा कंपनीची दिवसानुदिवस प्रगति होत आहे व त्यामुळें ऑर्डिनरी भाग धारण करणारांचे हार्ती डिव्हिडंड येत आहे. दुसऱ्या प्रेफरन्स भागांवरील रुज झालेले कांहीं जुने डिव्हिडंड द्यावयाचें राहिलेले आहे, तेंहि आतां देण्यांत येईल.

राष्ट्रांचें वाढतें आर्थिक स्वावलंबन

ग्रेटब्रिटनचें उदाहरण

व्यक्ती आणि मानवी जग ह्यांस जोडणारा अत्यंत महत्त्वाचा दुवा संघटित राष्ट्रांचा असतो ह्याची जाणीव दिवसानुदिवस दृढतर होत चालली आहे. व्यक्तिस्वातंत्र्याची वडेजाव आणि जागतिक संस्कृतीच्या महत्त्वाचें स्तोम ह्यांचे योगानें मानवी प्रगति होऊं शकत नाही असा आतां अनुभव येऊन चुकला आहे. समाजानें म्हणजे राष्ट्रीय सरकारनें व्यक्तिस्वातंत्र्यास हात लावूं नये आणि भांडवलशाहीस राष्ट्रीय मर्यादा उल्लंघून स्वहित साधण्यास रान मोकळें ठेवावें, म्हणजे सर्वांची प्रगति आपोआप होते, ही जुनी कल्पना अनुभवानें त्याज्य ठरली आहे. त्याचप्रमाणें, समाजसत्तावाद्यांचा राष्ट्रीयत्वास विरोध आणि आंतरराष्ट्रीयत्वाचा पुरस्कारहि व्यावहारिक दृष्ट्या अग्राह्य असल्याचें प्रत्ययास आलें आहे. संघटित राष्ट्रांनीं आपल्या लोकांच्या आर्थिक उन्नतीच्या योजना आखाव्या आणि जरूर दिसेल तेथें व्यक्तींची इच्छा बाजूस सारून उद्योगधंदे व व्यापार ह्यांस इष्ट वळण लावावें हा प्रकार ग्रेटब्रिटनसारख्या व्यक्तिस्वातंत्र्याच्या माहेरघरांत चालू झाला आहे. राष्ट्रांचें अस्तित्वच जेथें सरकारनें योजलेल्या संरक्षणाच्या उपायांवर अवलंबून आहे, तेथें त्या उपायांस सहायकारक होतील अशा आर्थिक योजना अमलांत आणणें हेंहि समाजाचें म्हणजे सरकारचें द्यतव्य होऊन वसतें. स्वतःचें संरक्षण प्रथम आणि नंतर इतर गोष्टी हें तत्त्व पूर्वापार सर्वमान्यच आहे. त्यास अनुसरूनच आर्थिक संघटन होणें अपरिहार्य आहे. जगाच्या शांततेसंबंधानें लोकांची राष्ट्रसंघावर भिस्त होती, परंतु राष्ट्रांच्या हातून महत्त्वाच्या बाबतींत परिणामकारक सहकार्य होऊं शकत नाही असें सर्वांच्या निदर्शनास आलें आहे. राष्ट्रांमधले तंटे युद्धाचा आश्रय न करतां तडजोडीनें मिटवावयाचे हें प्रमुख युरोपियन राष्ट्रांनीं मान्य केलेलें तत्त्व कृतींत उतरत नसून सर्वत्र भावी युद्धांत आपला दम टिकू शकेल अशी तजवीज करण्यांत मुत्सद्दी गुंतले आहेत. शस्त्रास्त्रांचा पुरवठा व त्यासाठी लागणारा खर्च कमी न होतां वाढत आहे. ह्या कारणानें आंतरराष्ट्रीय व्यापार मर्यादित झाला आहे व तो वाढण्याची आशा तूर्त सुटली आहे. स्वसंरक्षणासाठीं राष्ट्रांमध्ये युद्धसामुग्रीची तयारी पाहिजे, ह्याचाच अर्थ असा होतो कीं भावी युद्धांत अपरिहार्य व अत्यंतोपयोगी अशा मालाचा व माणसांचा योग्य पुरवठा होण्याविषयीची शाश्वती पाहिजे. म्हणजे, आर्थिक व्यवहारांस सरकारनें आवश्यक दिसेल त्या तऱ्हेनें वळण लावण्याचें महत्त्व ओघानेंच सिद्ध झालें. लढाऊ स्वात्यावरचा खर्च जनतेवर करांचा ज्यास्त बोजा लाडून आणि कर्ज काढूनहि वाढवणें ब्रिटिश सरकारास जरूर झालें आहे, हें मि. चेंबलॅन ह्यांच्या बजेटावरून दिसून आलेंच आहे. ह्या संबंधांत 'लंडन टाइम्स'नें आपल्या एका अग्रलेखांत खालील उद्गार काढले आहेत:—“ ह्या देशांत (ग्रेटब्रिटन) तयार होणाऱ्या अन्नसामुग्रीची पैदास वाढवणें आणि जनतेच्या आरोग्यांत सुधारणा घडवून आणणें ह्यांसाठीं योग्य अशा योजना आसल्या जाव्या ह्या मागणीस, राष्ट्रांच्या संरक्षणाविषयींचा प्रश्न प्रामुख्यानें पुढें आल्याकारणानें विशेष जोर प्राप्त झाला आहे.” राष्ट्रचें संरक्षण घडपाकट सैनिकांवांचून होऊं शकत नाही, म्हणून चांगल्या प्रकृतीची व सशक्त जनता हवी आणि त्यासाठीं स्वतःच्या देशांत उत्पन्न होणाऱ्या अन्नसामुग्रीचा

चांगला व भरपूर पुरवठा हवा. हें घडून घेण्यास ब्रिटिश शेतीचा विस्तार झाला पाहिजे व त्या धंद्यांतलें उत्पादन वाढलें पाहिजे. ह्या प्रकारचा लंडन टाइम्सचा अभिप्राय आहे, तो जगांत चाललेल्या आर्थिक घडामोडींच्या दृष्टीनें विचार करण्यासारखा आहे. ग्रेटब्रिटन हें राष्ट्र उद्योग-व्यापार प्रधान आहे, पण त्यांत अलीकडे शेतीच्या धंद्यास कृत्रिम रीतीनें उत्तेजन दिलें जात असून खुल्या व्यापाराचें तत्त्व धाड्यावर बसवण्यांत आलें आहे. तेथें सासुरेची व गव्हाची पैदास वाढली आहे आणि इतर मालाच्या उत्पादनाचा विस्तार होत आहे. पण लंडन टाइम्स व त्या पत्राच्या मताचे लोक ह्यांचें एवढ्यानें समाधान झालेलें नसून सध्यापेक्षां विस्तृत प्रमाणावर अन्नाच्या पुरवठ्याची कायमची व निश्चित व्यवस्था झाली पाहिजे असा त्यांचा आग्रह आहे. युरोपांतलें सध्याचें युद्धाचें वातावरण निवळलें तरी ग्रेट ब्रिटनची आर्थिक स्वावलंबनाबाबतची जरूर नाहीशी व्हावयाची नाही आणि ही कायमची व्यवस्था व जबाबदारी समजली गेली पाहिजे असा अभिप्राय मि. लॉइड जॉर्ज ह्यांच्यासारख्या मुत्सद्द्यानें व्यक्त केला आहे. आंतरराष्ट्रीय श्रमविभागाचें तत्त्व मागे पडून आर्थिक स्वावलंबनाचा पुरस्कार प्रमुख युरोपियन राष्ट्रांत चालला असून त्यास अनुसरून कृतिहि घडत आहे. ह्यावरून हिंदी जनता व सरकार यांस महत्त्वाचा बोध घेतां येण्याजोगा आहे. स्वदेशी आणि औद्योगिक संरक्षण ह्या बाबतींतले प्रश्न राष्ट्रीय वृत्तीनें सोडवणें हिंदुस्थानांत अत्यंत आवश्यक आहे ही गोष्ट सर्वांच्या मनांवर बिंबली पाहिजे. ह्या बाबतींत हिंदुस्थान सरकारच्या घोरणांत सहानुभूतिसूच्यता शिरण्याची आणि हिंदी जनतेंत अज्ञान, गैरसमज आणि मतभेद ह्यांचा गोंधळ उडून तो देशाच्या राष्ट्रीय आर्थिक उन्नतीस विघातक होण्याची भीति उत्पन्न झाली आहे. सबब, जनतेच्या नेत्यांनीं वेळींच सावध होऊन आपणांस इष्ट वाटत असलेलें आर्थिक धोरण सरकाराकडून आंसून घेण्याची शिकस्त केली पाहिजे आणि स्वतः स्वावलंबनाचा आणि सहकार्याचा मार्ग चोखाळला पाहिजे. ग्रेटब्रिटनमधल्या सरकाराचें व जनतेचें उदाहरण ह्या देशांत खात्रीनें मार्गदर्शक होईल आणि म्हणूनच प्रस्तुत लेखांत आम्हीं त्याचें दिग्दर्शन केलें आहे.

शेतीच्या मालास ग्रेटब्रिटनमध्ये उत्तेजन

शेतीच्या धंद्यांतलें मालाबाबत ग्रेटब्रिटननें दुहजवी घोरण अंगीकारलें आहे. ब्रिटिश शेतकऱ्यास बाहेरून येणाऱ्या मालाची स्पर्धा जाचक होऊं नये आणि आयात व्यापारांत परकीय राष्ट्रांच्या मानानें ब्रिटिश साम्राज्यांतलें देशांस जकातीच्या सवलती आसव्या, असें त्या घोरणाचें दुहेरी स्वरूप आहे. ग्रेटब्रिटनमध्ये होणाऱ्या आयातीचे आंकडे प्रसिद्ध झाले आहेत त्यावरून १९३५ सालीं ह्या घोरणाचा यशस्वीपणा चालू राहिला असें दिसतें. शेतीच्या मालाची आयात घटली असून तिच्यांतला साम्राज्यांतर्गत देशांचा हिस्सा वाढला आहे. दूध व लोणी ह्यासारख्या पदार्थांची परराष्ट्रांतून होणारी आयात मात्र अपेक्षेप्रमाणें कमी न होतां वाढली आहे, हा अपवाद आहे. तथापि ह्या बाबतींतहि साम्राज्यांतर्गत देशांतून पूर्वीपेक्षां अधिक माल आला आहे.

ब्रिटिश बँकर हिंदुस्थानासंबंधानें काय म्हणतात ?

—:—

परराष्ट्रांत स्थापन झालेल्या पण हिंदुस्थानच्या परराष्ट्रीय व्यापाराबाबत व्यवहार करणाऱ्या एक्सचेंज बँकांचें हित त्या देशांतल्या आर्थिक परिस्थितीशीं संलग्न झालेलें असतें. हिंदुस्थानांत आर्थिक व व्यापारविषयक चलती असेल तर त्यांचे व्यवसाय मोठ्या प्रमाणावरचे आणि फायदेशीर होतील हें उघड आहे. एशियांतली इतर देशांमध्येहि परराष्ट्रीय व्यापारास पैसा पुरवण्याचें कार्य ह्या बँका करतात आणि त्यांचे वार्षिक रिपोर्ट व ताळेबंद ह्यांमध्ये सदरहु व्यापाराच्या स्थितीचें प्रतिबिंब उमटलेलें पहावयास सांपडतें. विशेषकरून, एक्सचेंज बँकांच्या वार्षिक सभांचे प्रसंगी त्यांचे अध्यक्ष आपल्या संस्थेच्या कारभाराचा आढावा घेतात व त्याचें सिंहावलोकन करतात त्यांत उपयुक्त माहिती दिलेली असते आणि मतप्रकाशनहि आढळतें. चार्टर्ड बँक, नॅशनल बँक, मर्कन्टाइल बँक, ईस्टर्न बँक, इत्यादि संस्थांच्या वार्षिक सभांत त्यांच्या अध्यक्षानीं केलेलीं भाषणें अलीकडे प्रसिद्ध झाली आहेत आणि त्यांतले हिंदुस्थानासंबंधाचे उद्गार संक्षिप्त रीतीनें वाचकांच्या माहितीसाठी आम्हीं येथें देत आहों. त्यांवरून हिंदुस्थानांतल्या परिस्थितीविषयी ह्या बँकसंचे अभिप्राय काय आहेत ह्याची कल्पना येईल.

* *

“नॅशनल बँक ऑफ इंडिया”चे डेप्युटी चेअरमन, मि. लॅंगफर्ड जेम्स, ह्यांच्या भाषणाचा सारांशः—

“गेल्या वर्षाच्या दुसऱ्या सहामाहींत पैसा विपुल असूनहि तो गुंतवण्यास वाव फारच थोडा होता. व्यापाराची मंदी आणि कर्जरोख्यांवर सुटणाऱ्या व्याजाचा अल्प दर ह्यांमुळे बँकेस फायदा मिळवणें कठिण झालें. अजूनहि परिस्थिती विशेषशी आशाजनक नाही. हिंदुस्थानचा आंतरराष्ट्रीय व्यापार गेल्या वर्षी थोडाफार वाढलेला आहे. गेल्या वर्षी ४७ लक्ष औंस सोने निर्गत झालें, त्याची किंमत ४४ कोटि रुपये भरली. ३ कोटि रुपयांची चांदीहि बाहेर गेली.

चांदीच्या बाजारभावांत विशेष वाढ झाल्यानें चांदीचे बाजारांत बऱ्याच उलाढाली झाल्या व सड्डेवाल्यांचें फावलें. सरकारनें ६ कोटि रुपयांची चांदी निर्गत केली. व्यापाऱ्यांनीं केलेल्या चांदीच्या निर्गतीची व आयातीची किंमत अनुक्रमे ३ कोटि ४५ लक्ष रु. व १ कोटि १७ लक्ष रुपये भरली. चांदीचे व्यवहारांत मुंबई-मधील कित्येक धंदेवाले बुडाले, परंतु ही बँक असल्या व्यवहारांपासून अलिप्त राहिली. कमी पाऊस पडल्यामुळे व क्वचित प्रसंगी फाजील पाणी झाल्यामुळे बंगाल प्रांतास गेलें वर्ष वाईट गेलें. तथापि, आर्थिक मंदीतून हिंदुस्थान हळु हळु डोकें वर काढीत आहे. गेल्या चार वर्षीत हिंदी निर्गत एकसारखी वाढत आहे हें त्यांचेच चिन्ह आहे. शेडचूल्ड बँकांनीं हिंदी रिझर्व्ह बँकेत आपल्या ठेवींच्या विवक्षित हिस्सा रकम ठेवलीच पाहिजे, असा निर्बंध आहे. ह्या रकमांवर व्याज मिळत नाही. आर्थिक परिस्थिती सुधारल्यानंतर हें नुकसान शेडचूल्ड बँकांस जाणावल्यासैरीज रहाणार नाही. आज पैशास मागणीच नाही, म्हणून नुकसान फारसें वाटत नाही.”

* *

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि०

कडून

हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठीं अनेक नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खातें | सोने विक्री खातें
५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खातें | सिफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खातें | विमा खातें

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट खातें | एक्झिच्यूटिव्ह आणि ट्रस्टी खातें

सविस्तर माहितीकरितां पत्रव्यवहार कराः—

स्वदेशप्रेमी लोकांनीं स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणें हें त्यांचें कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणें हेंच आमचें ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थेकडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकानें घ्यावा.

सो. न. पोचखानवाला,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

CONFIDENCE

is a worth-while asset in business building. The success that has attained Hindusthan's efforts to serve the public has its origin in public confidence, its

YEARS OF

Efficient Management, Fair Dealings, Prompt Settlement of Claims, Liberal Terms, Enterprize, Judicious Reserves, Sound Investments, Huge Assets and Useful Service

HAS CREATED

PUBLIC CONFIDENCE

The following figures will convince you :

NEW BUSINESS

This year 1934-35

Exceeds

2 CRORES & 50 LAKHS

BONUS

PER THOUSAND PER YEAR

On Endowment Rs. 23 On Whole Life Rs. 20

HINDUSTHAN

Co-operative Insurance Society, Ltd.

(ESTD. 1907)

Branches : Bombay, Madras, Delhi, Patna, Lahore, Lucknow, Dacca.

Offices : throughout India & the East.

S. C. MAJUMDAR, N. SARKAR,
MANAGER : Bombay Branch. | General Manager.

POONA OFFICE -- 180, Budhwar Peth.

उद्योगधंदे आणि व्यापार हाच तरुणांचा तरणोपाय आहे.

प्रोफेसर काळे ह्यांनी केलेल्या सूचना-

अनाथ विद्यार्थीगृह, पुणे, येथील विद्यार्थ्यांनी मॅट्रिकपर्यंतचा अभ्यासक्रम पुरा केला असता आतां पोटापाण्याचा प्रश्न कसा सोडवावा ह्या संबंधाने चर्चा व सूचना करण्याची डॉ. खैर ह्यांनी विनंति केल्यावरून तेथे गेल्या रविवारी सायंकाळी प्रोफेसर काळे ह्यांनी व्यक्त केलेले विचार आणि दिलेला व्यावहारिक सल्ला खाली संक्षेपाने आम्ही प्रसिद्ध करीत आहोः—

१ हायस्कूलचा किंवा कॉलेजाचा अभ्यास पुरा केलेल्या विद्यार्थ्यांस पोटा भरण्याचा उद्योग मिळण्याचा अगोदरच अवघड झालेला प्रश्न गेल्या पांच वर्षांत आर्थिक मंदीमुळे विशेष विकट झाला आहे.

२ सुस्थितीतल्या कुटुंबांतील तरुणांस वकील, डॉक्टर किंवा अध्यापक असल्या घंदांत चांगले शिक्षण घेऊनहि स्थान प्राप्त होणे दुरापास्त झाले आहे.

३ उद्योगधंदे व व्यापार हांकडे आमच्या समाजाचे आजवर दुर्लक्ष झाल्याकारणाने त्यांमध्ये वाव असूनहि प्रवेश मिळणे कठिण झाले आहे.

४ तरुणांस घंदांची नुसती यादी वाचून दाखवून कांहीं उपयोग नाही किंवा तू अमूक घंदा कर असे प्रत्येक तरुणास निश्चयाने सांगतां येणार नाही. तयार घंदा अगर नोकरी चालत येण्याची त्यांनी अपेक्षा करू नये.

५ प्रत्येक तरुणाची स्थानिक आणि कौटुंबिक परिस्थिति आणि बौद्धिक व शारीरिक पात्रता ह्यांचा घंदाची निवड करतांना विचार होणे इष्ट आहे. एकच सल्ला सर्वास सारखा उपयोगी पडणार नाही.

६ सरकारी नोकरी मिळण्याची अपेक्षा ह्यापुढे कोणी फारशी करू नये. व्यक्तिगत व मंडळांच्या घंदांत आणि स्थानिक संस्थांमध्ये वाव आहे. त्यांमधील कामाची लायकी अभ्यासाने मिळवली पाहिजे. उद्योगधंदे व व्यापार हाच तरुणांचा तरणोपाय आहे.

७ विशेष बुद्धिमान व मेहनती विद्यार्थ्यांस कॉलेजांतील वरचे शिक्षण घेतां येईल आणि जरूर पडल्यास अंगमेहनतीचे किंवा बौद्धिक जोड काम करून पुढच्या आयुष्यक्रमाचा पाया घालतां येईल.

८ आप्तेष्टांच्या शिफारसीने स्वतःस युक्त वाटणाऱ्या उद्योगांत शिरकाव करून घेण्याचा यत्न करावा. उमेदवारी व अनुभव ह्यांच्या द्रवाज्यांतूनच कायम घंदाची वाट आहे हे विसरू नये.

९ टाइपरायटिंग, पत्रव्यवहार, जमाखर्च इत्यादि विषयांच्या व्यावहारिक ज्ञानाची आजकाल तरुणांस विशेष आवश्यकता आहे.

१० डोळे उघडे ठेवून बाजार पेठांचे निरीक्षण करावे आणि आपणांस कोणता उद्योग उचलतां येण्याजोगा आहे किंवा कोणचा नवा घंदा सुरू करतां येणे शक्य आहे, हे पहावे. स्वतःची धमक आणि लोकांची आवड ह्यांचा मेळ घालावा.

११ पडेल ते आणि लागेल तितका वेळ काम करण्याची तयारी पाहिजे. अल्प वेतनाचे व श्रमाचे काम मन लावून करण्यास

तरुणांनीं मागे पुढे पहातां कामा नये. क्रमाक्रमाने एकांतून दुसरे आणि लहानांतून मोठे काम दिसते.

१२ आजचे अनेक मोठेमोठे धंदेवाले व श्रीमान लोक प्रारंभी हलकीं कामे करणारे दरिद्री तरुण होते, त्यांचे उदाहरण सतत डोळ्यांपुढे ठेवावे आणि अपयशाने सचून जाऊं नये. आशावादित्व आणि चिकाटी हे गुण अर्गी वाणले पाहिजेत.

१३ चालू घंदांत उमदेवार किंवा नवाशिव्य म्हणून शिरकाव घेण्याइतकीच महत्त्वाची गोष्ट नवीन घंदा निर्माण करणे ही आहे. जनतेच्या बदलत्या आवडीनिवडीकडे बारकाईने लक्ष देऊन लोकांची नवीन सोय कमी खर्चात कशी करतां येईल हे पहात असावे. हलके समजले जाणारे काम कसे करू, अशी लाज वाटून देऊं नये. नवीन धंदे व जुन्या घंदांचे नवीन पर्याय अनेक आहेत.

१४ तालुक्याच्या लहान-मोठ्या गांवांत व खेडेगांवांत तरुणांस जनतेची सोय व सेवा करून स्वतःच्या पोटास मिळवण्यास पुष्कळ जागा आहे.

१५ कोणता घंदा करून पोटा भरवण्याचे ह्या विषयीचे प्रयोग आणि निर्णय प्रत्येकाने दुसऱ्यांच्या सल्ल्याने व सहायाने पण स्वतःच्या बुद्धीने व हिमतीने केला पाहिजे.

१६ कार्यपरायणता व सचोटी ह्यांच्या योगाने दुसऱ्यांच्या विश्वास संपादन केल्यास लहान सहान घंदांस लागणारे भांडवल मिळू शकते.

ग्रेट ब्रिटनमध्ये आयुर्विषयाची प्रगति

विषयाचा प्रसार होण्यास हिंदुस्थानांत पुष्कळ वाव आहे आणि त्याची प्रगति होणे अत्यंत इष्ट आहे ही गोष्ट आतां सर्वमान्य झाली आहे. इतर देशांत चाललेल्या विषयाच्या विस्ताराची माहिती येथील जनता व विमा-मंडळ्या ह्यांस उत्तेजनदायक झाल्यावाचून रहाणार नाही. ब्रिटिश कंपन्यांनी ग्रेट ब्रिटनमध्ये उतरवलेल्या "नफ्यासह" आयुर्विषयाच्या पॉलिसी १९२५ मध्ये ३६ लक्ष ५७ हजार शिल्लक होत्या त्या १९३४ मध्ये ४४ लक्ष १७ हजार झाल्या. ह्या पॉलिसीची देणे असलेली रकम १९२४ मध्ये ९३ कोटी पौंड होती, ती १९३४ मध्ये १९९ कोटी पौंड झाली. नफाविरहित पॉलिसी १९३४ मध्ये १० लक्ष होत्या व त्यांची रकम ३६ कोटी पौंड होती. त्यांच्या रकमेचे आंकडे ह्या दोन वर्षांत अनुक्रमे करून ३५ कोटी व ५१ कोटी पौंड असे होते. ब्रिटिशेतर मंडळांच्या व्यवहारांचा समावेश वरील आंकड्यांत केलेला नाही. पण निश्चित वार्षिक उत्पन्न मिळण्याच्या विमाप्रकाराचाहि त्यांत अंतर्भाव नाही. ह्यासंबंधांतले १९२५ आणि १९३४ चे आंकडे अनुक्रमे करून ३० लक्ष आणि ५५ लक्ष पौंड असे आहेत.

पू. खा. जिल्हा सहकारी लँड मॉर्गेज बँक, लि.

ता. ३१ मार्च, १९३६ अखेर वरील बँकेकडे सुमारे ३३ लक्ष रुपयांची मागणी करणारे ३८० अर्ज आले. त्यापैकी गेल्या सात माहिण्यांत सुमारे २०० अर्जांचा निकाल करण्यांत आलेला असून ह्यापैकी ७९ हजार रुपयांच्या मागणीचे ४८ अर्ज दाखल करून घेण्यांत आले आहेत. बाकीच्या १८० अर्जांची चौकशी व्हावयाची आहे, असे ताज्या माहितीवरून समजते.

हिंदी रिझर्व्ह बँकेची प्रगति

एप्रिल १९३५ च्या आरंभापासून रिझर्व्ह बँकेच्या कारभारास सुरवात झाली व सरकारी चलनसाल्याची व्यवस्था बँकेकडे आली. रिझर्व्ह बँकेच्या बँकिंगच्या व्यवहारास प्रत्यक्ष सुरवात जुलैच्या आरंभापासून झाली व बँकरेट जाहीर होऊ लागला. ज्या ठिकाणी रिझर्व्ह बँकेच्या शाखा नाहीत, तेथे इंपीरियल बँक तिचे एजंट ह्या नात्याने व्यवहार करते. ३१ मार्च १९३६ अखेरची रिझर्व्ह बँकेची प्रगति खालील आंकडे दर्शवितील:—

रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया
(कोटि रु.)

	५ एप्रिल १९३५	२८ जून १९३५	२७ सप्टें. १९३५	२७ डिसें. १९३५	३ एप्रिल १९३६
घेणे					
खेळत्या नोटा	१६७.०	१६२.४	१५६.३	१७२.१	१६९.८
ठेवी					
सरकारी	१८.४	२२.३	१३.४	७.१	७.९
इतर	७.८	१७.१	३५.८	२८.२	३५.१
घेणे					
सोने	४४.४	४४.४	४४.४	४४.४	४४.८
रुपये (नाणे)	४९.९	५१.९	५८.१	५७.२	५९.८
परदेशातील शिलका	११.९	१८.३	१५.८	१८.०	२२.४
ब्रिटिश चलनांतल					
(स्टॅलिंग) रोखे	४८.६	५३.२	६६.२	६६.२	६७.३
हिं. सरकारचे रोखे	४३.१	३८.५	२५.५	२५.५	२४.४
गुंतविलेल्या रकमा	५.०	६.०	५.४	५.२	५.१

रिझर्व्ह बँकेस जोडलेल्या म्हणजे शेड्यूल्ड बँकांनी रिझर्व्ह बँकेकडे आपल्या ठेवींच्या विशिष्ट प्रमाणांत शिलका राखल्या पाहिजेत, असा कायद्याचा निबंध आहे. ह्या शिलकांवर रिझर्व्ह बँक व्याज देत नाही. 'नॅशनल बँक ऑफ इंडिया' ह्या एक्सचेंज बँकेच्या वार्षिक सभेचे वेळी तिच्या उपाध्यक्षांनी ह्यावर टीका केली व परिस्थिती सुधारून व्याजाचे दर वाढले, म्हणजे हिंदी व्यापारी बँकांस हे व्याजाचे नुकसान जाणवल्याखेरीज रहाणार नाही, असे सांगितले. तथापि, रिझर्व्ह बँकेच्या स्थापनेमुळे व्यापारी बँकांकडील ठेवींचा ओघ एक्सचेंज बँकांकडे वळल्याची अजून चिन्हें दिसत नाहीत. वर दिलेल्या आंकड्यांवरून रिझर्व्ह बँकेच्या नोटास दर शेकडा २६ १/२ इतके सोन्याचे तारण आहे व ब्रिटिश चलनांतील रोखे व शिलका हिशेबांत घेतल्यास एकूण तारण ७९ टक्के इतके होते, असे आढळून येईल.

'अर्था'चे व्यवसायबंधूकडून स्वागत

"व्यापारविन्मुक्त म्हणून समजल्या जाणाऱ्या महाराष्ट्राला नवीन दृष्टी ते वळण लावण्याच्या दृष्टीने अशा पत्राची फार आवड्यकता आहे, व म्हणूनच प्रो. काळे यांनी केवळ कर्तव्यबुद्धीने तें चालविले याबद्दल त्यांस घन्यवाद देणे जरूर आहे. प्रो. काळे यांच्यासारख्या सुपसिद्ध, कठीण विषय सुलभ करण्यांत निष्णात व चिकाटीच्या वृत्तीच्या अर्थशास्त्रज्ञाकडे या पत्राचे संपादकत्व असल्यामुळेच प्रतिकूल परिस्थितीतहि तें प्रगतीच्या मार्गाला लागलें. प्रो. काळे हे आपले कर्तव्य करात आहेत; महाराष्ट्र जनतेने मात्र त्यांच्या प्रयत्नांचे चीज करून आपले कर्तव्य पार पाडले पाहिजे."

—स्थानिक स्वराज्य त्रैमासिक

NOTICE TO CONTRACTORS.

Sealed percentage tenders in Form B-1 for the following works will be received by the Undersigned on 20-5-1936 upto 2 P. M. Other particulars regarding the contract etc., can be had at the Undersigned's Office during office hours.

1. C. R. to Belgaum Hungund Road Rs. 4,742/-
2. C. R. to Gadag Badami Road Rs. 3,688/-
3. C. R. to Sholapur Hubli Road Rs. 3,266/-

2. The acceptance of the tender rests with the Undersigned and no reason will be given for the acceptance or rejection of any tender.

Ex. Engr's Office,
Dharwar.
9th May 1936.

P. K. SHINDE,
Executive Engineer,
Dharwar Division.

NOTICE TO CONTRACTORS.

Sealed item rate tenders in B-2 form are invited for the work "Providing drainage and flushing type latrines for the students' Hostel at the College of Engineering, Poona" estimated to cost Rs. 16,039/-.

2. Tender forms, specifications, etc., can be had in the Undersigned's Office during office hours upto 19th May 1936 on Payment Rs. of 3/-

3. An earnest money of Rs. 160/- to be paid into Poona treasury and completed chalan to accompany the tender.

4. A solvency certificate should accompany the tender.

5. Tenders will be received in the Undersigned's office upto 3 P. M. on 21st May 1936.

Office of the Ex. Engr. } Sd/- G. D. DARTARY,
Poona Division. } Executive Engineer,
Poona, 9th May 1936. } Poona Division.

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street,
Bombay

716 Sadashiv Peth,
Poona City

व्यापारी उलाढाली

ले०:—प्रो. वा. गो. काळे,

वृत्तपत्रांत येणाऱ्या व्यापाराविषयक बातम्यांचे रहस्य समजावून सांगणारे पुस्तक.

किं. १ रु. (ट. ह. वेगळे)

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे		३%
बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)		३%
५% (१९४०-४३)	१११-८	
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	१२०-६	
५% (१९३९-४४) लोन	१०९-०	
४३% लांब मुदत (१९५५-६०)	११८-१२	
४% १९६०-७०	११४-२	
३३% विनमुदत	९८-१०	
३३% १९४७-५०	१०७-०	
४% १९४३	१११-०	

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (विंगर गॅरंटी व लांब मुदत)	१०८-८
४% पोर्ट ट्रस्ट (गॅरंटी व तीन महिन्यांच्या नोटिशीने परत फेड)	१०६-८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	१०८-०
४% मुंबई सिटी इन्व्हेस्टमेंट ट्रस्ट बॉण्ड (७०वर्षे मुदत)	१०८-२
५% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३) ...	११०-४
५% म्हैसूर (१९५५)	१२२-८

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडेंड)	१२८-८
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडेंड)	१०६-८
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३२-६
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१५३१-४
परिसर्व्ह बँक (१०० रु.)	१२९-४

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ५%)	१००-०
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ६%)	९६-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९.३%)	८८३-१२

वीज

बाँबे ट्रॅम्वे (ऑर्डि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५३-१२
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२२५-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२३५-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि, डिव्हि. ५.३%)	१५०५-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७.३%)	१५३५-०

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	१९१-४
टाटा आयर्न (१०० रु. ड. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१७०-०
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	१५२-१२
टाटा आयर्न (३० रु. डिफरेंड)	५३३-१२

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळींच्या केंद्रस्थानी असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉव्हिन्शियल कोऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली.)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी—अपोलो रस्ता, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारामती (जि. पुणे)	१५ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा (" सातारा)	१६ विरमगांव (" अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर (" ")	१७ धुळे (" प. सानदेश)
४ कन्हाड (" ")	१८ दोंडाईचे (" ")
५ नासगांव (" ")	१९ शिरपूर (" ")
६ किलोस्करवाडी (" ")	२० शहादे (" ")
७ शिराळे (" ")	२१ नंदुरवार (" ")
८ कोरेगांव (" ")	२२ साक्री (" ")
९ अहमदनगर (" अहमदनगर)	२३ शिंदखेडे (" ")
१० शेवगांव (" ")	२४ मालेगांव (" नाशिक)
११ कोपरगांव (" ")	२५ सटाणा (" ")
१२ भिवंडी (" ठाणे)	२६ कळवण (" ")
१३ पालघर (" ")	२७ दोहद (" पंचमहाल)
१४ कल्याण (" ")	२८ कालोल (" ")

खेळते भांडवल रु. २००००००००चे वर

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी स्वीकारल्या जातात

आणि

फक्त नोंदलेल्या सहकारी पतपेढ्यांनाच कर्जे

दिली जातात.

शिवाय

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्पन्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेड ऑफिस अगार शाखा-कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता.

मॅनेजिंग डायरेक्टर.

हिंदी रिझर्व्ह बँकेची प्रगति

एप्रिल १९३५ च्या आरंभापासून रिझर्व्ह बँकेच्या कारभारास सुरवात झाली व सरकारी चलनखात्याची व्यवस्था बँकेकडे आली. रिझर्व्ह बँकेच्या बँकिंगच्या व्यवहारास प्रत्यक्ष सुरवात जुलैच्या आरंभापासून झाली व बँकरेट जाहीर होऊं लागला. ज्या ठिकाणी रिझर्व्ह बँकेच्या शाखा नाहीत, तेथे इंपीरियल बँक तिचे एजंट ह्या नात्याने व्यवहार करते. ३१ मार्च १९३६ अखेरची रिझर्व्ह बँकेची प्रगति खालील आंकडे दर्शवितील:—

रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया
(कोटि रु.)

	५ एप्रिल १९३५	२८ जून १९३५	२७ सप्टें. १९३५	२७ डिसें. १९३५	३ एप्रिल १९३६
कुणें खेळत्या नोटा ठेवी	१६७.०	१६२.४	१५६.३	१७२.१	१६९.०
सरकारी इतर	१८.४	२२.३	१३.४	७.१	७.९
कुणें सोनें रुपये (नाणें) परदेशातील शिलका ब्रिटिश चलनांतल (स्टॅलिंग) रोखे हिं. सरकारचे रोखे गुंतविलेल्या रकमा	४४.४	४४.४	४४.४	४४.४	४४.८
	४९.९	५१.९	५८.१	५७.२	५९.८
	११.९	१८.३	१५.८	१८.०	२२.४
	४८.६	५३.२	६६.२	६६.२	६७.३
	४३.१	३८.५	२५.५	२५.५	२४.४
	५.०	६.०	५.४	५.२	५.१

रिझर्व्ह बँकेस जोडलेल्या म्हणजे शेड्यूल्ड बँकांनी रिझर्व्ह बँकेकडे आपल्या ठेवींच्या विशिष्ट प्रमाणांत शिलका राखल्या पाहिजेत, असा कायद्याचा निबंध आहे. ह्या शिलकांवर रिझर्व्ह बँक व्याज देत नाही. 'नॅशनल बँक ऑफ इंडिया' ह्या एक्सचेंज बँकेच्या वार्षिक सभेचे वेळी तिच्या उपाध्यक्षांनी ह्यावर टीका केली व परिस्थिति सुधारून व्याजाचे दर वाढले, म्हणजे हिंदी व्यापारी बँकांस हें व्याजाचें नुकसान जाणवल्याखेरीज रहाणार नाही, असें सांगितले. तथापि, रिझर्व्ह बँकेच्या स्थापनेमुळे व्यापारी बँकांकडील ठेवींचा ओष एक्सचेंज बँकांकडे वळल्याची अजून चिन्हें दिसत नाहीत. वर दिलेल्या आंकड्यांवरून रिझर्व्ह बँकेच्या नोटास दर शेकडा २६.३ इतकें सोन्याचें तारण आहे व ब्रिटिश चलनांतील रोखे व शिलका हिशेबांत घेतल्यास एकूण तारण ७९ टक्के इतकें होतें, असें आढळून येईल.

'अर्था'चें व्यवसायबंधूकडून स्वागत

"व्यापारविन्मुख म्हणून समजल्या जाणाऱ्या महाराष्ट्राला नवीन इष्ट तें वळण लावण्याच्या दृष्टीने अशा पत्राची फार आवडकता आहे, व म्हणूनच प्रो. काळे यांनी केवळ कर्तव्यबुद्धीने तें चालविलें याबद्दल त्यांस धन्यवाद देणें जरूर आहे. प्रो. काळे यांच्यासारख्या सुपसिद्ध, कठीण विषय सुलभ करण्यांत निष्णात व चिकाटीच्या वृत्तीच्या अर्थशास्त्रज्ञाकडे या पत्राचें संपादकत्व असल्यामुळेच प्रतिकूल परिस्थितीतहि तें प्रगतीच्या मार्गाला लागलें. प्रो. काळे हे आपलें कर्तव्य करीत आहेत; महाराष्ट्र जनतेनें मात्र त्यांच्या प्रयत्नाचें चीज करून आपलें कर्तव्य पार पाडलें पाहिजे."

—स्थानिक स्वराज्य त्रैमासिक

NOTICE TO CONTRACTORS.

Sealed percentage tenders in Form B-1 for the following works will be received by the Undersigned on 20-5-1936 upto 2 p. m. Other particulars regarding the contract etc., can be had at the Undersigned's Office during office hours.

1. C. R. to Belgaum Hungund Road Rs. 4,742/-
2. C. R. to Gadag Badami Road Rs. 3,638/-
3. C. R. to Sholapur Hubli Road Rs. 3,266/-

2. The acceptance of the tender rests with the Undersigned and no reason will be given for the acceptance or rejection of any tender.

Ex. Engr's Office,
Dharwar.
9th May 1936.

P. K. SHINDE,
Executive Engineer,
Dharwar Division.

NOTICE TO CONTRACTORS.

Sealed item rate tenders in B-2 form are invited for the work "Providing drainage and flushing type latrines for the students' Hostel at the College of Engineering, Poona" estimated to cost Rs. 16,039/-.

2. Tender forms, specifications, etc., can be had in the Undersigned's Office during office hours upto 19th May 1936 on Payment Rs. of 3/-

3. An earnest money of Rs. 160/- to be paid into Poona treasury and completed chalan to accompany the tender.

4. A solvency certificate should accompany the tender.

5. Tenders will be received in the Undersigned's office upto 3 p. m. on 21st May 1936.

Office of the Ex. Engr. } Sd/- G. D. DAFTARY,
Poona Division. } Executive Engineer,
Poona, 9th May 1936. } Poona Division.

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street,
Bombay

716 Sadashiv Peth,
Poona City

व्यापारी उलाढाली

ले०:—प्रो. वा. गो. काळे,
वृत्तपत्रांत येणाऱ्या व्यापारविषयक बातम्यांचें रहस्य
समजावून सांगणारें पुस्तक.

किं. १ रु. (ट. ह. वेगळें)

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे		
बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)		३%
५% (१९४०-४३)		१११-८
५% करमाफ लोन (१९४५-५५) ...		१२०-६
५% (१९३९-४४) लोन		१०९-०
४३% लांब मुदत (१९५५-६०) ...		११८-१२
४% १९६०-७०		११४-२
३३% बिनमुदत		९८-१०
३३% १९४७-५०		१०७-०
४% १९४३		१११-०

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (बिगर गॅरंटी व लांब मुदत)	१०८-८
४% पोर्ट ट्रस्ट (गॅरंटी व तीन महिन्यांच्या नोटिशीने परत फेड)	१०६-८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	१०८-०
४% मुंबई सिटी इन्फ्रस्ट्रक्चर ट्रस्ट बॉण्ड (७०वर्षे मुदत)	१०८-२
५% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३) ...	११०-४
५% म्हैसूर (१९५५)	१२२-८

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडेंड)	१२८-८
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडेंड)	१०६-८
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३२-६
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१५३१-४
परिझर्व बँक (१०० रु.)	१२९-४

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ५%)	१००-०
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ६%)	९६-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९.३%)	८८३-१२

वीज

बांबे ट्रॅन्वे (ऑर्डि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५३-१२
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२२५-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२३५-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि, डिव्हि. ५.३%)	१५०५-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७.३%)	१५३५-०

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	१९१-४
टाटा आयर्न (१०० रु. डु. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१७०-०
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	१५२-१२
टाटा आयर्न (३० रु. डिफरेंड)	५३३-१२

मुंबई इलाख्यातील सहकारी चळवळींच्या केंद्रस्थानी असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

महणजेच

बॉम्बे प्रॉविन्शियल कोऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी—अपोलो रस्ता, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारामती (जि. पुणे)	१५ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा („ सातारा)	१६ विरमगांव („ अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर („ „)	१७ धुळे („ प. सानदेश)
४ कन्हाड („ „)	१८ दोंडाईचे („ „)
५ नासगांव („ „)	१९ शिरपूर („ „)
६ किलोस्करवाडी („ „)	२० शहादे („ „)
७ शिराळे („ „)	२१ नंदुरबार („ „)
८ कोरेगांव („ „)	२२ साक्री („ „)
९ अहमदनगर („ अहमदनगर)	२३ शिंदसेडे („ „)
१० शेवगांव („ „)	२४ मालेगांव („ नाशिक)
११ कोपरगांव („ „)	२५ सटाणा („ „)
१२ भिवंडी („ ठाणे)	२६ कळवण („ „)
१३ पालघर („ „)	२७ दोहद („ पंचमहाल)
१४ कल्याण („ „)	२८ कालोल („ „)

खेळते भांडवल रु. २००००००० चे वर

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी स्वीकारल्या जातात

आणि

फक्त नोंदलेल्या सहकारी पतपेढ्यांनाच कर्जे

दिली जातात.

शिवाय

इलाख्यातील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्पन्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेड ऑफिस अगर शाखा कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता.

मॅनेजिंग डायरेक्टर.

“ दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें ”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमोदारांस वाढता नफा वांटून
जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली
पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी:-

कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.

अध्यक्ष-श्री. न. चिं. केळकर, संचालक, केसरी
हयातीतील विम्यास) दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला) हयातीनंतर विम्यास
३७॥ रु.) दर हजारी त्रैवार्षिक नफा) ४५ रु.
जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.
मॅनेजिंग एजन्ट्स.

“ अर्थ ” ग्रन्थमाला

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सह-
कार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील
सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची
पुस्तके.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
 - २ रिझर्व्ह बँक
 - ३ व्यापारी उलाढाली
- वरील प्रत्येक पुस्तक लोकप्रिय
झालें आहे.
किं. १ रु. (ट. स. निराळा)
व्यवस्थापक, ‘ अर्थ ’ ग्रन्थमाला
पुणे २.

दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनी, लिमिटेड.

रे पेपर मिल, मुंबवा, पुणे. पदमजी पेपर मिल, मुंबई.

पूर्वी आम्हांस लागणारा सर्व कागद आम्ही आपल्या देशांतच तयार करित होतो, आणि
महाराष्ट्रांतल कागदाचा धंदा सुप्रसिद्ध होता.

सध्यांच्या यांत्रिक युगांत, कागदाचे प्रकार आणि त्यांस असलेली मागणी विलक्षण वाढली असतां
आम्हीं पूर्ण स्वदेशी कागदच कां वापरूं नये आणि आम्हांस सर्व स्वदेशी कागद कां पुरवतां येऊं नये!

ह्या प्रश्नांस, दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनीनें, अनेक प्रकारांचा व प्रतींचा कागद आपल्या
कार्यक्षम कारखान्यांत तयार करून समाधानकारक उत्तर दिलें आहे.

तुम्हास कसलाहि कागद पाहिजे असो, त्यासंबंधानें खालील पत्र्यावर
चौकशी करून तो कागद घ्या.

८१५-१६ भवानी पेठ, पुणे.

अहमदाबाद हाऊस, बॅलर्ड एस्टेट, मुंबई.

आपणांस विहीर बोअर करावयाची आहे काय ?

भिडे आणि सन्स

स्वतः तयार केलेल्या मशीनेनें बोअर खणून देतात.

चौकशी करा:-

भिडे आणि सन्स

सांगली (S. M. C.)

शनीचा पार, पुणे. २

श्री माणकेश एजन्सी

शहापूर लुगडीं, जरीचीं व टोपपदरी, अंगास रंग न
लागणारी मिळतात.

तसेंच, इरकल, खंबायत वगैरे पेटेन्चा गॅट्टीड माल
मिळतो.

मंडई रस्ता, शनीचा पार, पुणे.

डॉन ऑफ इंडिया विमा कंपनी लिमिटेड, पुणे पाहिजेत

दुप्पट रकमेची व नफ्याची ‘ डॉन ’ची बँको इन्शुरन्स

इन्व्हेस्टमेंट पॉलिसी किंमत फक्त रुपये १०

मुंबई इलाख्यांत जिल्ह्याचे ठिकाणी प्रसाराकरितां चीफ
ऑफिसास पाहिजेत. मासिक पगार रु. १०० ते २५०
लायकीप्रमाणें. जास्त चौकशी करा व माहिती मागवा.

जनरल मॅनेजर.

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा (Dandruff), केंस गळणें व टक्कल यांवर
अनुभवीक उपाय. केंसांची वाढ करण्यास उत्कृष्ट साधन.
white oil पासून आलित. बाटली किं. १ रु. पो. व पॅ.
निराळें. पुण्यांत नू. म. विद्यालय भांडार, येथें मिळेल.

संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग. कं. अमदाबाद.